

*Hoe Appollonius vloet ¹ met sinen scepen ter havenen van Tharsien,
daer hi seer vriendelic ontfanghen wort van Stranguilio,
prince vander stad van Tharsien.*

[4]

[E]nde daer en binnen dat sij die scepen toe [b2r] maecten, soe quam Appollo[n]ius ² met sijn scepen an die stat van Tharsien. ³ Ende als hi daer bi die zee kant ghinck wandelen, soe wort hi ghesien van een sinen knecht, gheheeten Elinatus, die op dye tijt ⁴ oec daer ghecomen was. ⁵ Dese trat tot hem ende seide: “Weest ghegruet, heer coninc [Appolloni].” ⁶

Appollonius dede als grote heren gemeenlic doen: hi versmade den ouden hoevelinck ⁷ ende en gaf hem gheen ⁸ antwoerde. ⁹

Doe worde die oude man toernich ende guetede hem noch eens ende seide: “Weest ghegruet, coninc ¹⁰ Appolloni, ende spreket mi toe ende en wilt mi niet versmaden in enen snoden armen rock, die met eerliker manieren verciert is. ¹¹ Want wist ghi dat ick weet, soe soudi scarpelick voer u sien ende hoeden u.” ¹²

1. vloet: vluchtte

2. Snellaert 1493: Appollouius

3. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: sed et moram facientibus qui classes sibi nauium preparabant: appollonius tharsim deuenit

4. *Die gesten van Romen*, ed. Van der Meer 1483: die selue stont

5. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et deambulans iuxta litus visus est a quodam seruo suo elinato nomine qui superuenerat in ipsa hora

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et accedens ad eum dixit Aue rex appolloni — Snellaert 1493: heer coninc appolloni Appolloni

7. hoevelinck: boerenknecht, hoveling [?] — Kortekaas 2004: “ciue suo” (een van zijn stedelingen)

8. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: geen antwoord of wedergruet; ed. Van der Meer 1483: gheen antwoert of weder gruet; ed. Van Os 1484: geen antwoord of wedergruet

9. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Ille salutatus fecit vt potentes facere consueuerant spreuit hominem

10. *Die gesten van Romen*: heer coninc / here coninc

11. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: tunc senex indignatus est valde et iterum salutauit eum et ait Aue rex appolloni resoluta et noli despiciere paupertatem honestis moribus decoratam

12. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Si enim scis quod scio cauendum est tibi.

Appollonius seide: “Ist u behaechlic, ¹ soe seght mi dat!” ²

Elinatus sprac: “Ghi sijt bescreven, ³ ende u lijf is op een groot gelt gheset.” ⁴

Appollonius vraechde: “Wye ⁵ soude den prince van sinen lande bescreven of op ghelt setten te doden?” ⁶

Elinatus antwoerde: “Anthychus die coninc.” ⁷

Appollonius verwonderde: “Waer om heeft hi dat ghedaen?” ⁸

Elynatus antwoerde: “Om dat ghi den raeles gheraeden hebt, ⁹ ende ghi wet dat hy bi sijn dochter slaept.” ¹⁰

Appolloni[us] ¹¹ vraechde: ¹² “Hoe veel ghel[ts] ¹³ heeft die coninc op mijn lyf gheset?” ¹⁴

Elinatus antwoerde: “Soe wye dat u leve[n]dich ¹⁵ tot hem brenghet, die sal vijftich talenten gouds hebben, ende soe wye u hoeft totten coninck ¹⁶ [b2v] brenct, hondert talente[n]. ¹⁷ Ende hier om so rade ick

1. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: Ist v behaechlic belieftet v; ed. Van der Meer 1483: Ist v behaghelic belieftet v; ed. Van Os 1484: Ist v behaechlic belieftet v — “belieftet v” oogt als een alternatieve vertaling / parafrase van “Ist v behaechlic”. Dit soort doubletten komt wel vaker voor in de Middelnederlandse vertaling van de *Gesta romanorum*. Het is alsof de vertaler bewust meer dan één vertaling geeft, in dit geval van: “Si placet”.

2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Et ille. Si placet dicito michi.

3. bescreven: vogelvrij verklaard

4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Qui ait Proscriptus es

5. *Die gesten van Romen*: Ende wie / Ende wye

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: At ille. Et quis patrie sue proscrispsit principem? ui Apollonius ait: “Et quis patriae meae principem potuit proscribere?”

7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Elinatus ait. Rex anthiochus

8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Anthiochus qua ex causa

9. *Die gesten van Romen*, ed. Van der Meer 1483: Elinatus antwoerde want om dat ghi wesen wout dat hi is recht of hi seggen woude Anthiochus slapet bi sijn dochter ende dat woudi doen haer tot een wijf hebben; ed. Leeu 1481: [...] haer tot v wijf hebbende; ed. Van Os 1484: [...] tot een wijf hebbende

10. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Elinatus ait Quia quod pater est tu esse voluisti.

11. Snellaert 1493: Appollonies

12. *Die gesten van Romen*: vrachde voert / vraechde voert / vraechde voirt

13. Snellaert 1493: ghelst

14. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Appollonius ait. Et pro quanto me proscrispsit?

15. Snellaert 1493: leueudich

16. “totten coninck” is een toevoeging ten opzichte van de brontekst.

17. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Et ille Quicumque te illi viuum exhibuerit

u dat ghi vliet daer ghi veylich sijt.”¹ Ende als Elinatus dit gheseit hadde, soe ghinck hi wech.²

Doe riep hem Appollonius weder tot hem ende badt hem dat hi comen woude met hem, hi soude hem hondert talenten gouts geven.³ Ende hi seide: “Neemt aldus veel van mijn armoede,⁴ want ghi hebt des wel verdyent,⁵ ende daer thoe slaet myn hoofd of ende brenct dat den coninck, soe sal hi seer blijde wesen.⁶ Siet, ghi hebt hondert talenten gouts, ende ghi sijt onnosel in die saeke, want ic u daer toe ghehuert hebbe dat ghi den coninc blide maeken soudt.”⁷

Die oude man antwoerde: “O, heere, dat sij verre van mi!⁸ God bescherme mi daer van dat ick van sulcken werck soude loen neemen.⁹ Dat is der die[f]hanghers¹⁰ ambacht! Biden goeden menschen en wort die vrientscap niet ghelij[c]t¹¹ of ghecoft¹² mit loon.”¹³ Hi seide: “Adieu!” ende schiet van daer.¹⁴

quingquaginta talenta auri qui vero [n6rb] caput tuum protulerit .C. accipiet

1. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et ideo moneo te fuge in presidium

2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Sed cum hec dixisset: elinatus recessit.

3. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Tunc appollonius eum rogavit vt ad se veniret et .C. talenta auri daret ei

4. De *Gesta romanorum* wijkt hier sterk af van de antieke roman — Kortekaas 2004: “accipe exempli pauperrime” (pak aan, voorbeeldige, arme man!)

5. Appollonius wil Elinatus het bedrag schenken dat hij zou ontvangen als hij koning Anthiochus zijn hoofd zou brengen. De fout zit hem in “amputa”, corrupt voor “puta” (stel je voor) — Kortekaas 2004: “et puta te mihi caput a ceruicibus amputasse”

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et ait. Accipe tantum de paupertate mea quia meruisti et amputa caput meum et regi presentes et tunc magnum gaudium habebit.

7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Ecce habes .C. talenta auri et tu es innocens quia te conduxisti vt gaudium offeras regi

8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Cui senex ait. Domine absit hoc a me

9. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Absit vt huiusmodi rei causa premium accipiam.

10. Snellaert 1493: dieshanghers — *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: der **bolen** dief hangers ambocht; ed. Van der Meer 1483: **bolen** diefhangers anbocht; ed. Van Os 1484: der **bosen** diefhangers ambocht — “diefhanghers” is synoniem aan “bolen” (beulen).

11. Snellaert 1493: ghelijct

12. ghelijct of ghecoft: afgerekend of gekocht (doublet)

13. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: apud bonos homines amicitia premio non est comparanda

14. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et valedicens discessit.

Daer na sach App[o]llonius ¹ ter selver plaets daer hi ble[e]f spaceerende, eenen anderen man hem te ghemoet comen, ende hi seide doen hi bi hem was: “Weest ghegruet, Stranguilio.” ² Alsoe hiete hi.

St[r]anguilio ³ antwoerde: “Weest ghi ghegruet, heer Appolloni! ⁴ Seght mi waer om dat ghi hier aldus droevich ⁵ gaet wandelen ende mimeren.” ⁶

Appollonius antwoerde: “Om dat ick die waerachticheit gheseit hebbe ende des conincx dochter te wyve gheyscht hebbe. ⁷ Ick hebse, tis waer, gheyscht, ende in mij[n] ⁸ lant en wil ic niet [b3r] sculen.” ⁹

Stranguilio seide: “Heer Appolloni, mijn stede is arm ende en mach u edelheit niet voeden. ¹⁰ Ende noch daer toe soe liden wi te hants groten ¹¹ hongher ende dieren tijt ¹² van koren of weyt, alsoe dat den

1. Snellaert 1493: appellonius

2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: [9] Post hec appollonius cum spaciatur in eodem loco supra litus vidit hominem contra se venientem dolentem et mesto vultu stranguilionem nomine accessit ad eum protinus et ait Appollonius Aue stranguilio

3. Snellaert 1493: Stanguilio

4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Et ipse ait Aue domine appolloni

5. In de *Gesta romanorum* is het Stranguilio die met een bedroeft hoofd rondloopt. Daar is een reden voor, komen wij even later te weten, maar in de antieke roman is het Apollonius die met een bedroefd hoofd rondloopt. De Middelnederlandse vertaling geeft de situatie dus correct weer, maar tegenovergesteld aan de brontekst. Kortekaas 2004: “Post haec Apollonius dum deambulare in eodem loco supra litore, occurrit ei alius homo nomine Stranguillio.”

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et rursum ait Quare in hijs locis turbata mente versaris?

7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Ait appollonius Quia filiam regis vt verum dixeram coniugem et in matrimonium petiui.

8. Snellaert 1493: mnij

9. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Petiui itaque si fieri potest in patria nostra nolo latere

10. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Stranguilio ait Domine appolloni ciuitas nostra pauperrima est et non potest tuam nobilitatem sustinere

11. *Die gesten van Romen*: scarpen / scerpen

12. dieren tijt: hongersnood, gebrek aan

burgheren vander stadt gheen hoepe en is te moghen ontghaen. ¹ Die doot des honghers is voer den oghen.” ²

Appollonius seide: “Dancket ³ God, die mi hier voervliende, ⁴ an u lant hier ghesent heeft. ⁵ Ick sal u stede gheven hondert dusent mudde korens, ist dat ghi mijn vlienghe ⁶ doch wilt helen.” ⁷

Als Stranguilio dat hoerde, soe viel hij voer sijn voeten ende seide: “O, heer Appolloni, ist dat ghi ons te baten coemt ende helpet onse stadt in dese noot, wi en sullen niet alleen uwe vlyenge helen ende svigen, ⁸ mer oeck, vaert ⁹ van node, voer u ende met u vechten ende stride[n].” ¹¹

Si ghinghen te samen in die stadt van Tharsien, ende Appollonius die clam in die vierscaer ¹² op de merct int stadthuys ¹³ ende liet alle tvolc vergaderen. ¹⁴ Doe seide hi: “O, ghi Th[a]rsianaers, ¹⁵ ghi burgheren,

1. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: preterea duram famem et sterilitatem patimur annone nec eciam iam ciuibus vlla spes est salutis

2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: sed crudelissima mors est ante oculos nostros.

3. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481 en ed. Van der Meer 1483: Dancke god die mi voeruliende hier an v lant ghesent heeft. Ed. Van Os 1484: Dancket god die my voeruliende hier aen v lant ghesent heeft.

4. voervliende: als vluchteling

5. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Appollonius ait Agite gratias deo qui me profugum vestris finibus applicuit

6. vlienghe: vlucht

7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: dabo ciuitati vestre .C. milia modiorum frumenti si fugam meam tantum celaueritis.

8. *suigen* = swigen

9. *vaert* = waert

10. Snellaert 1493: strideu

11. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Stranguilio vt hec audiuit prostrauit se ante pedes eius [n6va] et ait Domine appolloni si esurienti ciuitati subueneris non solum fugam tuam celabimus sed si necessitas fuerit pro salute tua dimicabimus.

12. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: vierscael; ed. Van der Meer 1483: vierscael; ed. Van Os 1484: vierscaer

13. In de antieke roman spreekt Apollonius vanaf een podium (tribunal) op de markt (in foro) de burgers van Tarsus toe. Deze voorstelling van zaken is vertaald naar de middeleeuwse situatie als een vierschaar in de burgerzaal van het stadhuis.

14. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: [10] Ascendensque appollonius tribunal in foro presentibus cunctis ciuibus de eius ciuitate

15. Snellaert 1493: Thrasianaers

poerters vander stadt, dije groot ghebrec hebt ende benaut sijt van koren. ¹ Daer om ick, Appollonius van Thyro, sal u te kennen gheven hoe dat ick, [niet] ² om eenich misdaet, des conincx handen ende toren vlien moet, dat u nochtans salicheit ende geluck in brenget. Ic sal u een dienst doen dat ic hope ³ dat ghi nimmermer vergheten en selt, ende waer om dat ghi mijn voerloepinghe ⁴ wel helen sult. ⁵ Dat is: [b3v] Ic sal u doen ende vercoepen hondert dusent mudden corens, elc mudde om vier hellinc, ⁶ alsoe dat gecoft is in mijn eyghen lant.” ⁷

Als die burghers dit hoerden dat si dit koren alsoe goet coep souden hebben, soe waren si alte samen seer blide. ⁸ Si dancten hem ende haesten hem elc om koren te halen. ⁹

Doe nam Appollonius dat ghelt dat si om koren ghegheven hadden ende gaft der ghemeenten totter stat oerbaer ¹⁰ ende haer nootdruft daer of te nemen, ¹¹ op dat niet scinen en soude dat syn conincklike edelheit comenscappe ¹² dede. ¹³

1. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: dixit Ciues tharsenses quos annone penuria turbat et opprimit:

2. Ontbreekt in Snellaert 1493 — toegevoegd op basis van *Die gesten van Romēn*, ed. Leeu 1481: **nyet** om enich midaet; evenzo ed. Van Os 1484: **niet** om enich misdaet; maar ed. Van der Meer 1483 incorrect: om enich misdaet

3. *Die gesten van Romēn*: die ic hore / dat ic hore

4. voerloepinghe: vlucht

5. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: ego tyrus appollonius reuelo credo enim vos huius beneficij memores fugam celaturos. — “reuelo” zal een verschrijving zijn van ‘releuo’, vergelijk Kortekaas 2004: “ego Tyrius Apollonius releuabo” (ik, Apollonius van Tyrus zal (u) helpen) — Het werkwoord ‘revelo’ betekent zo veel als ‘ontdekken’, ‘onthullen’, wat hier niet past.

6. *Die gesten van Romēn*, ed. Leeu 1481: achte placken; ed. Van der Meer 1483: achte placken; ed. Van Os 1484: acht penninghen

7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Scitote enim non me malicia anthiochi esse fugatum sed per viam feliciter huc sum delatus dabo itaque vobis centum milia modiorum frumenti eo precio quo sum in patria mercatus octo ereis singulos modios

8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Ciues hec audientes quod singulos modios octo ereis mercarentur hylares effecti sunt

9. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: ac gratias agentes statim frumenta parabant.

10. gaft der ghemeenten totter stat oerbaer: gaf het aan de bevolking van de stad tot nut van het algemeen

11. *Die gesten van Romēn*: ende noot te besighen

12. Kooplieden waren onmisbaar, maar zij hadden de reputatie afzeters, oplichters en

Als die burghers vander stat die grote minlicke ontsprekelike barmherticheit saghen, soe lieten si maken op dije plaetse ¹ een costelic beelde ² nae hem gheformt, dat in sijn rechten hant hadde weyt koren ende onder sijn lufter voet die maet. ³ Ende daer stont voer aen die voetscamele ⁴ daer hij op stont, sijn tijtel ghescreven aldus:

Appollonius van Thyro heeft Tharsien die stat alsulcke gaven gbedaen, daer si den wreedden doot mede is ontgaen. ⁵

woekeraars te zijn.

13. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Tunc appollonius ne deposita regia dignitate mercatoris magis quam donatoris nomen videntur assumere preciumque assumens eiusdem ciuitatis vtilitatibus redonauit

1. plaetse: marktplaats

2. *Die gysten van Romen*, ed. Leeu 1481: een costelick werck een carre een beelt na hem gheuormt daer op staende; ed. Van der Meer 1483: een costelick werck een carre een beelt nae hem gheuormt daer op staende; ed. Van Os 1484: een costelic werc een pilaer een beelt nae hem ghevormt daer op staende — Hoewel de editie van Jacob van der Meer, Delft 1483 er niet uitziet als een pagina voor pagina herdruk van Gheraert Leeu, Delft 1481 is de verwantschap significant groter dan met de druk van Peter van Os, Zwolle 1484, die er wél uitziet als een pagina voor pagina herdruk van Leeu 1481. Het heeft er alle schijn van dat in de druk van Peter van Os geconstateerde fouten verbeterd zijn.

3. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Ciues autem vt tanta viderent eius beneficia bigam in foro statuerunt in qua stans dextra manu fruges et sinistro pede [modium] calcaret

4. voetscamele: voetstuk

5. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et in base scripserunt Ciuitati tharsie tyrus appollonius donum dedit quod ciuitatem a seua morte liberauit